

НАПОМЕНЕ ПРИРЕЂИВАЧА

Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1939. годину чине десету књигу едиције Извори за историју међународних односа 1930–1940. Обухватају месечне извештаје од јануара до децембра 1939. У коначне кумулативне извештаје укључено је 149 извештаја из 16 земаља: Албаније – дванаест (јануар–децембар), Белгије – дванаест (јануар–децембар), Бугарске – дванаест (јануар–децембар), Велике Британије – десет (јануар, март, мај–децембар), Грчке – дванаест (јануар–децембар), Египта – четири (јули–септембар и новембар), Италије – дванаест (јануар–децембар), Мађарске – дванаест (јануар–децембар), Немачке – дванаест (јануар–децембар), Пољске – девет (јануар–септембар), Румуније – девет (фебруар–мај, јули, септембар–децембар), Турске – дванаест (јануар–децембар), Француске – десет (јануар–јули, октобар–децембар), Чешко-Словачке – три (јануар–март) и Чешко-Моравског протектората – три (август–октобар), Швајцарске – један (децембар) и Шпаније – четири (јануар, фебруар, јун и новембар). На основу упоређивања политичких извештаја који се налазе у другим фондовима Архива Југославије утврђено је да су извештаји састављени на основу текстова извештаја посланика, дописника Централног пресбиороа и генералних конзула. Поједини извештаји донети су у целини, док су неки скраћивани и на тај начин прилагођени кумулативним месечним извештајима.

Током 1939. године, одлуком Министарског савета и министра иностраних послова, дошло је до персоналних промена у посланствима Краљевине Југославије у: Белгији, Великој Британији, Грчкој, Египту, Немачкој, Пољској, Турској и Шпанији. Тако су из: Белгије – Брисела извештавали: Бранко Лазаревић и Миодраг Лазаревић; Велике Британије – Лондона: Владимир Милановић као отправник послова и Иван Субботић; Грчке – Атине: Миодраг Лазаревић и Александар Вукчевић; Египта – Каира: Владислав Марковић као отправник послова и Бранко Аџемовић; Немачке – Берлина: Александар Цинцар-Марковић и Иво Андрић; Пољске – Варшаве: Александар Вукчевић и Василије Протић, пензионисан 3. септембра после немачког напада на Пољску; Турске – Анкаре: Бранко Аџемовић и Илија Шуменко-

вић (од 23. августа 1939. изванредни и опуномоћени амбасадор Краљевине Југославије у Анкари); Шпаније – Мадрида: Јосип Мацан, као отправник послова и Александар Авакумовић.

Политичке извештаје, као и претходне 1938. године и даље су достављали из: Бугарске/Софије – Момчило Јуришић Штурм; Италије/Рима – Бошко Христић; Мађарске/Будимпеште – Светозар Рашић; Румуније/Букурешта – Јован Дучић (од 6. јануара 1939. изванредни и опуномоћени амбасадор Краљевине Југославије у Букурешту, чиме је постао први амбасадор у историји југословенске дипломатије) и Француске/Париза – Божидар Пурић.

Судбоносни догађаји који су се у марту 1939. одиграли у Чехословачкој – успостављање немачког протектората над Чешком и Моравском и отцепљење Словачке, утицали су на Министарски савет Краљевине Југославије да 23. маја 1939. усвоји предлог министра иностраних послова Александра Цинцар-Марковића да се Посланство у Прагу затвори и на његово место отвори Генерални конзулат. Радован Шуменковић, дотадашњи саветник при Посланству КЈ у Бриселу, постављен је за генералног конзула у Прагу. Половином јуна 1939. иста судбина задесила је и дописништво Централног пресбириа (ЦПБ) у Прагу, пошто је вршилац дужности дописника ЦПБ из Прага обавестио Пресбирио да је: „Архива и шифра предана Кр. Генералном конзулату с молбом да првом приликом буду отпремљени куриром у Београд на адресу Централног пресбириа“. Са проглашењем „независне“ државе Словачке у Братислави 14. марта 1939. Југославија је ступила с њом у редовне дипломатске односе. Словачка је отворила посланство у Београду и акредитовала изванредног посланика и опуномоћеног министра на југословенском двору. До тада Југославија је имала Генерални конзулат у Братислави, коме је била поверена заштита интереса Краљевине и њених држављана, као и вршење конзуларних функција. На основу реципроцитета и у смислу споразума са словачком владом, Министарски савет на седници од 15. децембра 1939. усвојио је предлог министра иностраних послова: „да се Генерални конзулат у Братислави укине и на његово место отвори Дипломатска агенција“. Указом од 23. децембра, Станоје Симић постављен је за дипломатског агента у Братислави.

У другој половини 1939. Југославија је затворила још једно посланство – Посланство у Албанији/Тирана. Почетком априла Италија је анектирала Албанију и после неколико дана (15. априла) проглашена је персонална унија Италије и Албаније. Албанија је постала део италијанске „империје“. Нова албанска влада укинула је Министарство иностраних послова, док је вођење спољних послова обе земље споразумом од 3. јуна преузела Италија. У току јула извршена је ликвидација албанског посланства у Београду и подручних конзулата у Скопљу и Битољу. Истовремено су ликвидирани и страна представништва у Албанији. Тако је и југословенска влада на предлог министра иностраних послова А. Цинцар-Марковића 14. августа 1939.

затворила Краљевско посланство у Тирани и на његово место отворила Генерални конзулат. За генералног конзула именован је Миливоје Милчић.

Југославија је 1939. поново активирала рад посланства у Берну, затвореног у фебруару 1933. због мера штедње, чије је послове као и „представништво наше државе и заступање наших интереса у Швајцарској примило Краљевско посланство у Паризу“. На предлог министра иностраних послова да треба: „отворити Посланство Краљевине Југославије у Берну, чији би шеф преузео на себе и све досадашње функције нашег Сталног делегата при Друштву народа“, као и да постоје „важни политички разлози да код швајцарске владе имамо свог дипломатског представника“, Југославија је поново отворила Посланство у Берну указом од 5. априла 1939. За изванредног посланика и опуномоћеног министра Краљевског посланства у Берну постављен је Владимир Милановић, дотадашњи саветник при Посланству КЈ у Лондону. Дужност је преузео 10. новембра 1939.

Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1939. годину обухватају месечне извештаје из 15 европских и једне ваневропске државе. Извештаји прате најважније токове, првенствено европске политике, док се о збивањима на ваневропским просторима не може извући опширнији закључак. То је и разумљиво, јер је током 1939. године Европа била средиште многих пресудних политичких догађаја. Извештаји прате ставове европских влада, владине и делимично опозиционе штампе и пружају слику једног времена које је увело Европу и затим цео свет у највећи ратни сукоб у историји.

Извештаји МИП-а КЈ за 1939. годину налазе се у фондовима Архива Југославије: *Посланство Краљевине Југославије у Енглеској – Лондон* (АЈ–341) и *Посланство Краљевине Југославије у Турској – Анкара* (АЈ–370).

Структуру *Извештаја Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1939. годину* чине: Предговор проф. др Милана Ристовића, Напомене приређивача Јелене Ђуришић, основни текст архивске грађе (који је у низу хронолошки) са напоменама, индекси личних имена и географских назива, попис коришћених архивских фондова и збирки, попис литературе, интернет издања и садржај.

Приликом приређивања и рада на научном апарату за десету књигу едиције, истражена је архивска грађа фондова и збирки Архива Југославије, консултована су најновија историографска издања, дигитализовано издање дневног листа *Политика* за 1939. годину и интернет издања. Истраживачки резултати приређивача сажети су у 220 напомена. Напомене су информативног карактера и пружају разноврсна обавештења потребна за боље разумевање текста: приказ међународних политичких догађаја, коментари стране штампе, објашњења одређених појмова и израза као и биографије водећих политичких личности: председника република, премијера, министара иностраних послова, посланика КЈ и других значајних личности. Биографије

појединих личности су поновљене из претходних књига јер су они својим одлукама и дипломатском активношћу утицали на развој међународних односа током 1939. године, а други практичан разлог јесте да се лакше прати основни текст *Извештаја*. Индекси личних имена и географских назива омогућавају лакше коришћење текста и обухватају сва имена и географске називе која се помињу у основном тексту и научно-информативном апарату.

Језик и писмо архивске грађе нису мењани. Лекторске интервенције су биле минималне (одвојено или спојено писање речи, употреба малих и великих слова у појединим случајевима), да би се сачувао стил писања и језик времена у коме су извештаји настали. Нечитак или изостављен текст обележен је угластим заградама приређивача.

Зборник докумената *Извештаји МИП-а Краљевине Југославије за 1939. годину*, као и претходних девет књига едиције, читаоци могу читати редом, по месецима, или, у зависности од интересовања, по земљама, како би добили свеобухватну слику одређене државе током целе 1939. године.

Београд, новембар 2015.

Јелена Ђуришић